

Nuorten ”toista” koskevat asenteet Krasnojarskissa

D e n i s Z u j e v

Siperia on ollut vuosisatojen ajan muuttokohde, paikka, josta kulttuuriset ja uskonnolliset vähemmistöt ovat voineet etsiä turvaa. Ihmisiä ei ole siis ainoastaan karkotettu Siperiaan voimakeinoin vaan heitä on muuttanut sinne myös vapaaehtoisesti tavoittelemaan vapaata maata, kansalaisvapauksia ja parempia elämisen mahdollisuuksia. 1900-luvun alussa rakennettu Trans-Siperian rautatie helpotti huomattavasti venäläisten talonpoikien asettumista Venäjän itäisille alueille. 1930-luvulla Siperiasta tuli monien etnisten ryhmien joukkokarkotusten kohde. Näitä ryhmä olivat muun muassa virolaiset, suomalaiset, kalmukit, liettualaiset, latvialaiset, puolalaiset, Volgan saksalaiset ja monet muut. Neuvostoaikana Siperia tuli tunnetuksi valtaviin rakennusprojektien (BAM eli Baikalin – Amurin rautatie, Norilskin teollisuuslaitokset ja vesivoimalaitokset) toteuttamispaikkana. Korkeat palkat ja muut edut houkuttelivat työntekijöitä kaikista neuvostotasavalloista. Venäjän federaation perustavanlaatuisen yhteiskunnallismaantieteellisten muutoksien – Neuvostoliiton hajoaminen, rajojen siirrot, jako lähiulkomaihin ja kaukaisiin ulkomaihin, suljettujen kaupunkien avaaminen – vuoksi 1990-luvulla muuttovirrat muuttivat suuntaansa, mikä johti muutamien Siperian alueiden etnisen kokoonpanon muutoksiin. Muutos on ollut suuri myös Krasnojarskin alueella, erityisesti Krasnojarskin kaupungissa.

Krasnojarsk on tämän artikkelin¹ maantieteellinen, historiallinen ja yhteiskunnallis-politiittinen konteksti. Krasnojarsk on yksi Siperian suurimmista teollisuuskeskuksista. Se on yhden Venäjän merkittävimmän ”rahoittaja-alueen” pääkaupunki. Alueella sijaitsee kaasu- ja öljykenttiä, jotka houkuttelevat työperäisiä siirtolaisia. Krasnojarsk oli 1990-luvun alkuun saakka suljettu kaupunki, koska siellä sijaitsi tiettyjä kansalliselle turvallisuudelle tärkeitä teollisuuslaitoksia. Osaan Krasnojarskin kaupunginosista ei vielääkään lasketa ulkomaalaisia vierailijoita, ja myös Venäjän kansalaisilta edellytetään sisäänpääsylupaa näille alueille. Ensimmäiset ulkomaalaiset, jotka tulivat Krasnojarskiin 1990-luvun alussa, olivat lähetyssaarnaajia, liike-elämän konsultteja ja lehtimiehiä.

Siperiaan 1900-luvulla suuntautuneen muuttoliikkeen yhteiskunnallis-historialliset vaiheet voidaan esittää seuraavan taulukon muodossa.

Venäjän federaation alueiden yhdistäminen on tällä hetkellä valtion politiikan olennainen osa, mikä on otettava huomioon, kun analysoidaan etnisiä suhteita Krasnojarskissa. Poliitiikan seurauksena aikaisempia autonomisia kansallisia alueita on liitetty laajempiin hallinnollisiin kokonaisuuksiin. Krasnojarskin alueeseen liitettiin hiljakkoin kaksi autonomista aluetta (Taimyrian ja Evenkian alueet), joiden asukkaista suuri osa kuuluu alkuperäiskansoihin² (dolgaaneihin, netseihin, evenkeihin ynnä muihin). Taimyrian autonomisen alueen väestöstä 24 prosenttia ja Evenkian alueen väestöstä 21,5 prosenttia kuuluu alkuperäiskansoihin (Meždunarodnoje desjatiletije 2004, 22)³. Alkuperäiskansojen osuus koko Krasnojarskin alueen väestöstä on kuitenkin vain 0,6 prosenttia.

Taulukko 1 Siperiaan muutto 1900-luvulla

Ajanjakso	Stolypinin talonpoikaisasutus	Teollistuminen	Tuotantovoimien siirto Itään	BAM-rata ja Länsi-Siperian öljy- ja kaasuyhtiö (ZSNGK)
Vuodet	1906–1914	1920–1950	1950–1970	1970–1980
Muuton keskeiset syyt	Taloudelliset kiihokkeet (maanomistusoikeudet)	Väestön mobiilisointi ja pakkosiirrot (mukaanlukien teollisuuslaitosten evakuoinnit II maailmansodan aikana)	Komsomol-nuorten laajamittainen työllistäminen, entusiasmi	Taloudelliset kiihokkeet (palkat, lomat, alhainen eläkeikä, korkea eläke)

Lähde Kulešov 2004, 77

Venäjän federaation alueiden yhdistäminen merkitsee kansallisten autonomisten alueiden lopettamista hallinnollisina alueina, vaikka niiden asema turvattiin vuoden 1996 laissa kansallisista kulttuurisista autonomisista alueista. Kansallisten autonomioiden ja pienempien alueellisten yksikköjen lakkauttaminen (pienen koon ja vaatimattoman taloudellisen tuotoksen vuoksi) voi aiheuttaa nationalismin voimistumista, koska se johtaa alkuperäiskansojen oikeuksien kumoamiseen (Turovski 2003, 246).⁴ Jo nyt on selvää, että Krasnojarskin alueella tapahtuneen kansallisten alueiden lakkauttamisen yhteydessä ei otettu riittävästi huomioon alkuperäiskansojen oikeutta kansalliseen ja kulttuuriseen itsehallintoon. Taloudellisesti kiinnostavien alueiden alkuperäiskansat ja paikalliset poliittiset eliitit ovat menettäneet mahdollisuuden kontrolloida luonnonvarojen käyttöä. Venäläisen ihmisoikeusjärjestön mukaan eräs ilmeinen kansallisten itsehallintoalueiden lakkauttamisen seuraus on alkuperäiskansojen puhumien kielten häviäminen (Hairulin 2006), mikä on jo nopeasti tapahtumassa Krasnojarskin alueella (Rafikov 2004, 22).

Krasnojarsk on kiinnostava kohde etnisten suhteiden tutkimuksessa, koska se on alue, jonka kulttuuri on muodostunut historiallisesti toisiaan seuranneiden siirtolais- ja asuttajaaaltojen vaikutuksesta. 1990-luvun alkuun asti Krasnojarskin väestöllä ei ollut juurikaan

kontakteja ulkomaalaisiin. Alue oli avoin vain muiden neuvostotasavaltojen asukkaille. Ennen Neuvostoliiton lopullista romahtamista alueelle suuntautunut muutto lisääntyi huomattavasti entisten neuvostotasavaltojen sisäisten ja välisten etnisten konfliktien vuoksi. Siperiaan muutti ihmisiä, jotka pakenivat entisissä neuvostotasavalloissa toimeenpantuja etnisiä puhdistuksia.

Siperian eri väestöryhmien välisiä suhteita luonnehtii historiallisesti muodostunut ”vanhojen” ja ”tulokkaiden” välinen konflikti. Riippumatta etnisistä tai uskonnollisista taustoista ristiriitoja syntyy ”vanhojen” ja ”tulokkaiden” välille. Nykyään myös tulokkaiden – erityisesti kiinalaisten – etninen tausta aiheuttaa ristiriitoja. Kiinalaiset ovat uusi maahanmuuttajaryhmä Venäjällä ja siten heidän katsotaan olevan aikaisempien diasporien potentiaalisia kilpailijoita (Djatlov 2005)⁵.

Seuraavasta lainauksesta ilmenee, että jo Stolypinin asutuspolitiikan aikana 1900-luvun alussa vähemmistöjen ja enemmistön välillä oli vakavia jännitteitä riippumatta etnisestä alkuperästä. Keskeinen ihmisiä erottava tekijä oli maanomistus: tärkeää oli se, oliko henkilö alkuperäinen siperialainen, jolla oli oikeus maahan ja muihin resursseihin, vai venäläinen uudisasukas, jolla ei tällaista oikeutta ollut.

Ensiksi ongelmia syntyy, koska kokemattomat uudisasukkaat eivät tee asioita kunnolla. He

tulevat vain ja asettuvat asumaan eivätkä välitä muodollisuuksista. Paikalliset asukkaat antavat heidän tulla, tarjoavat asunnon, mutta alkavat sitten periä kaikenlaisia maksuja, vaativat uudisasukkaita maksamaan, mutta eivät anna maata vuokralle, vaativat aina vain lisää rahaa. [...] Tästä seuraa jatkuvia valituksia, riitoja ja vihaa, joka voi kestää vuosikausia ja johtaa lopulta siihen, että paikalliset asukkaat särkevät tulokkaiden talot, eivät anna heille maata, metsää eivätkä heiniä. Uudisasukkaiden täytyy lähteä ja etsiä uusi asuinpaikka, vaikka olivat asuneet kylässä jo vuosia. (Rubakin 1908, 120.)

Jännitteet johtuivat usein taloudellisista seikoista ja liittyivät oikeuteen hallita arvokkaita resursseja, kuten maata, metsää ja niin edelleen. Kuitenkin syyt siihen, että uudisasukkaita ei hyväksytty, olivat moninaisia ja niitä voidaan verrata syihin, joiden perusteella Siperiassa ei nykyään hyväksytä maahanmuuttajia:

Joissakin paikoissa siperialaiset eivät hyväksy venäläisiä uudisasukkaita, koska pelätään että he tuovat sairauksia. Ja lisäksi siperialaiset eivät halua uudisasukkaita, koska pelkäävät, että heille itselleen jää lopulta vain huonoa maata. [...] Paikalliset asukkaat ja uudisasukkaat eivät tule toimeen keskenään, koska heillä on erilainen järjestys ja erilaiset tavat. Uudisasukkaat väittävät,

että paikalliset eivät tee asioita oikein, ja paikalliset puolestaan syyttävät tulokkaita siitä, että nämä tekevät kaiken väärin. (Rubakin 1908, 120.)

Edellä olevasta lainauksesta selviää, että tyypillisiä syitä tulokkaiden vastustamiseen ovat resurssien (maan) menettämisen pelko, sairauksien pelko ja se, että länsivenäläisten tulokkaiden ja paikallisten siperialaisten kulttuuriset väärinymmärrykset aiheuttivat vastenmielisyyttä. Dikotomia, joka perustuu paikallisuuteen (paikallinen vs. tulokas) on tärkeä, kun yritetään ymmärtää toiseuttamiskäytäntöjä⁶ myös Länsi-Venäjällä.⁷

Krasnojarskin väestö

Krasnojarskin alueen väestö on etnisesti varsin homogeeninen. Yli 90 prosenttia asukkaista identifioi itsensä venäläiseksi. Vuonna 2002 toimeenpannun liittovaltion tason väestönlaskennan mukaan Krasnojarskin alueella elää 137 eri kansallisuuden – mukaan lukien yhdeksän alkuperäiskansan – edustajia. Dolgaanit ja evenkit ovat suurimmat alueen alkuperäiskansoista. Krasnojarskissa toimii kolmenkymmenen viiden eri etnisen vähemmistön yhdistystä.⁸ Suurimmat väestöryhmät ovat venäläiset, ukrainalaiset, tataarit ja saksalaiset. Krasnojarskin kaupungin asukkaista 90,8 prosenttia on venäläisiä, ukrainalaisia 1,7 prosenttia, tataareja 1,2 prosenttia, azerereita 0,8 prosenttia samoin kuin saksalaisia-

Taulukko 2. Krasnojarskin alueen väestön etninen jakautuminen

Kansallisuus	Määrä	Prosenttiosuus
Venäläiset	2 638 281	88,9
Ukrainalaiset	68 662	2,3
Tataarit	44 382	1,5
Saksalaiset	36 850	1,2
Azerit	19 447	0,7
Valkovenäläiset	18 149	0,6
Tšuvašsit	16 859	0,6
Armenialaiset	10 807	0,4
Mordvalaiset	7 526	0,3
Dolgaanit	5 805	0,2

Lähde: Etnitšeski sostav 2004

Taulukko 3. Krasnojarskin kaupungin väestön etninen jakautuminen

Kansallisuus	Määrä	Prosenttiosuus
Venäläiset	825 248	90,8
Ukrainalaiset	56 999	1,7
Tataarit	10 933	1,2
Azerbaidžanilaiset	7 442	0,8
Saksalaiset	6 933	0,8
Valkovenäläiset	5 619	0,6
Tšuvašsit	3 462	0,4

Lähde: Etnitšaski sostav 2004

kin. (Etnitšeski sostav 2004). Kaukasuksen alueelta ja Keski-Aasian tasavalloista muuttaneista diasporista suurin on azereiden diaspora.

Kahden viimeisen valtakunnallisen väestönlaskun (1989 ja 2002) välisenä aikana azereiden määrä kasvoi 2,6-kertaiseksi, kun taas muutamiin muiden etnisten ryhmien, kuten juutalaisten ja saksalaisten määrät olivat laskeneet, koska heille avautui mahdollisuus muuttaa maasta Neuvostoliiton kaaduttua. Azereiden diasporan lisäksi nopeasti kasvavia ryhmiä olivat armenialaiset (3,6-kertaiseksi), tadžikistanilaiset (2,9-kertaiseksi), kirgisialaiset (kaksinkertaiseksi), kiinalaiset (puolitoistakertaiseksi) ja korealaiset, joiden määrä oli lisääntynyt 24 prosentilla. (Rafikov 2004, 8.) Työperäisistä maahanmuuttajista suurimpia ryhmiä ovat ukrainalaiset (14 %) ja kiinalaiset (13,8 %). Seuraavaksi suurimmat siirtotyöläisryhmät ovat tulleet Koreasta, Armeniasta, Tadžikistanista ja Uzbekistanista. (Emt., 40). Kirgistanissa tapahtuneen vallankumouksen jälkeen maahanmuuttajien määrä sieltä lisääntyi. Jenisei-joen laaksoa on historiallisesti pidetty turkkia puhuvien kirgiisiheimojen kotina. Tästä syystä osan kirgisialaisten muuton Krasnojarskiin voidaan katsoa olevan paluumuuttoa. Tämä oletus kuitenkin vaatisi tarkempaa tutkimusta.

Laillisten siirtotyöläisten muutto Kiinasta lisääntyi vuosien 2002 ja 2003 välisenä aikana kaksinkertaiseksi (emt.). Keski-Aasiasta tulevien siirtotyöläisten määrä kasvaa keväisin, maaliskuussa, ja pienenee syksyisin. Tätä muuttoliikkeen aaltoilua selittää sidonnaisuus vuodenajasta riippuvaan työpaikkojen määrään

maataloudessa sekä rakennus- ja metsätöissä. Yksi merkittävimmistä vierastyöläisiä työllistävistä elinkeinonaloista on torikauppa, joka ei ole riippuvainen vuodenajoista. Torikaupan osalta tilanne voi muuttua sen jälkeen, kun liittovaltion laki 271 ja hallituksen päätös 683 astuvat voimaan. Nämä säännökset asettavat rajoituksia kiinteiden kauppojen ulkopuolella tapahtuvan torikaupan harjoittajien kansallisuudelle. Vuoden 2007 loppuun mennessä ulkomaalaisten torikauppioiden määrän pitäisi laskea nollaan (Fond 2007). Tämän säännöksen kiertämiseksi avoimia toreja on alettu muuntaa katetuiksi kauppakeskuksiksi.

Tutkimusasetelma

Krasnojarskin tutkiminen tarjoaa mahdollisuuden vertailla etnisiä suhteita tyypillisessä siperialaisessa kaupungissa Venäjän Euroopan puoleisen osan kaupungeissa vallitsevaan tilanteeseen. Tutkimuksessa, johon tämä artikkeli perustuu, tarkastellaan venäläiseen etniseen enemmistöön ja erilaisiin etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten välisiä suhteita. Venäjällä on tehty muutamia tutkimuksia aihepiiristä (Gavrilova 1996; Belikov 1999; Borusjak 2004; Ivkova 2004; Koževnikova 2005; Salagajev ym. 2005, 2006; Safin 2007), mutta Krasnojarskin alueelta tutkimusta ei ole tehty. Tämä tutkimus on luonteeltaan kuvaileva ja hypoteeseja tuottava. Keskeiset tarkasteltavat teemat ovat: etnisten vähemmistöryhmien hierarkia, vähemmistöryhmien sosiaalinen etäisyys enemmistöstä, ja syyt,

joiden vuoksi nuoret katsovat, että tietyt etniset ryhmät eivät ole tervetulleita alueelle.

Kun tutkitaan etnisiä suhteita ja erityisesti tarkasteltaessa venäläisten nuorten asenteita maahanmuuttajiin, relevantin käsitteellisen viitekehityksen valitseminen on keskeinen ongelma. Teoriat ja käsitteet on kehitetty ja ne ovat käypiä tietyissä yhteiskunnallisissa, poliittisissa ja maantieteellisissä konteksteissa. Tässä artikkelissa käytetään ksenofobiaa (muukalaisviha) (Borusjak 2004; Gudkov 2004; Rydgren 2004; Hjern 2005) ja ”Toista” koskevia teoreettisia lähtökohtia (Schutz 1962; Bauman 1990).

Ryhmiä välisten suhteiden luonnetta koskevista lukuisista tutkimuksista voidaan tuoda esille Allportin vuonna 1954 esittämä kontaktihypoteesi (Johnson 2004) ja näkemys, jonka mukaan rasistiset ennakkoluulot ovat sekundaarisia taloudellisiin tekijöihin nähden (Dustman & Preston 2004). Johnsonin mukaan esimerkiksi mielipiteet rotujen välisistä avioliitoista mittaavat luotettavasti ryhmien välisten suhteiden tilaa (Johnson 2004). Dustman ja Preston (2004) puolestaan väittävät, että taloudelliset tekijät (kuten työllistymiseen liittyvät pelot ja hyvinvointia koskevat huolet) voivat vaikuttaa suuresti paikallisen alkuperäisväestön maahanmuuttaja-asenteisiin. Dustman ja Preston pyrkivät tutkimuksessaan löytämään maahanmuuttajiin kohdistuvan vihamielisyyden syytä. He väittävät, että etnisten ryhmien väliset suhteet ovat vahvasti riippuvaisia siitä, millä tavalla maahanmuuttajat vaikuttavat etnisen enemmistön jäsenten mielestä talouteen. Tämä väite voi pitää paikkansa monissa kulttuurisissa konteksteissa⁹ ja monien sosiaalisten ryhmien osalta, mutta kun tutkitaan nuorten asenteita maahanmuuttajia kohtaan, sillä on ilmeiset rajoituksensa. Kouluissa ja yliopistoissa opiskelevien nuorten on erittäin vaikea arvioida maahanmuuttajien vaikutuksia paikallisiin työmarkkinoihin. Erityisen vaikeaa tämä on niille nuorille, joilla ei ole mitään työkokemusta. Kuitenkin aikuisten ja muiden auktoriteettien mielipiteet voivat vaikuttaa nuorten asenteisiin tässä suhteessa.

Kysymykseen, vaikuttavatko talouteen liittyvät seikat nuorten asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan, on mahdollista vastata kysymällä nuorilta itseltään syytä siihen, miksi he eivät pidä maahanmuuttajista. Tässä artikkelissa etnisiä suhteita analysoidaan kahden pääulottuvuuden suhteen: tarkastelemalla yhtäältä kontekstia, joissa asenteet muodostuvat, ja toisaalta tarkastelemalla venäläisen enemmistön ja etnisten vähemmistöjen välistä sosiaalista etäisyyttä.

Etninen suvaitsevaisuus on keskeinen käsite etnisiä suhteita ja etnisiä identiteettejä käsittelevissä tutkimuksissa. Tatarkon (2001) mukaan suvaitsevaisuus tarkoittaa sitä, että henkilöllä ”ei ole negatiivisia asenteita toista etnistä kulttuuria kohtaan ja että hänellä on positiivinen mielikuva toisista kulttuureista sekä että hän hyväksyy samanaikaisesti oman kulttuurinsa” (vrt. Lebedeva 1993). Suvaitsemattomuus sitä vastoin tarkoittaa käänteisesti sitä, että henkilöllä on negatiivinen asenne muita kulttuureja kohtaan ja kielteinen mielikuva muista kulttuureista, vaikka hän suhtautuu hyväksyvästi omaan kulttuuriinsa. Tarkoittavatko suvaitsemattomuus ja ksenofobia samaa asiaa? Tässä yhteydessä voimme viitata Hjermin määritelmään, jonka mukaan ksenofobia tarkoittaa ”kielteistä asennetta tai pelkoa yksilöitä tai ryhmiä kohtaan, jotka ovat jollakin tavalla (todella tai kuvitellusti) erilaisia kuin yksilöt itse tai ryhmät, joihin he kuuluvat” (Hjern 2005, 294).

Ksenofobia ei kuitenkaan ole ainoastaan kielteinen asenne yksilöitä tai ryhmiä kohtaan vaan se voidaan liittää myös pelkoon, jota tunnetaan henkilöistä riippumattomia materiaalisien kulttuurin vieraita puolia kohtaan. Kun otetaan huomioon mainittu vieraspelon ulottuvuus, ksenofobia voi olla suvaitsevaisuutta relevantimpi käsite. Borusjak (2004, 58) ulottaa ksenofobia-käsitteen kattamaan venäläisessä kontekstissa vieraan pelon lisäksi myös vihan muukalaisia kohtaan. Kun ksenofobiaa analysoidaan, on hedelmällistä dekonstruoida pelkoja, jotka muodostavat ksenofobian yleisen sisällön – suuntautuvatpa nämä pelot erityisiin etnisiin

ryhmiin tai vieraan kulttuurin depersonalisoitiin elementteihin (ksenofobiasta Venäjällä ks. Gudkov 2005).

Tässä esitettävään analyysiin nuorten asenteista vähemmistöjä kohtaan on vaikuttanut myös riskien tai vaaran havaitsemista koskeva kulttuuriteoria (Douglas & Wildavsky 1982). Teorian lähtökohdaksi on ajatus, että ”kaikki yhteiskunnat ovat riippuvaisia luottamuksen ja pelon yhdistelmästä” (emt., 6). Pelkojen tunnistaminen ja erityisesti erilaisten tilanteiden asettaminen järjestykseen niiden vaarallisuuden mukaan auttavat ymmärtämään, miten sosiaalinen luottamus ja yhteenkuuluvaisuus syntyvät. Douglas ja Wildavsky nostavat esille primitiivisen pelon, jota tunnetaan sitä kohtaan, että paha ja likainen tunkeutuvat yhteisöön. Lian idean tarkoituksena on ”pitää jotkut ihmisryhmät ulkopuolella, jotta toiset voisivat tulla yhteen” (emt., 37). Tästä syystä monien ihmisten jakamien, vaaroja koskevien ideoiden tunnistaminen voi auttaa löytämään ”toiseuttamisen” syytä ja ennakkoluulojen perusteita.

Enemmistöön kuuluvien nuorten ennakkoluulojen selittäminen ei kuitenkaan voi perustua pelkästään siihen, että he pitävät tai voivat pitää vähemmistöjä vaarallisina. Vähemmistöjen konstruointi vaarallisina on rajalliseen tietoon perustuva prosessi. Vaara voidaan rationalisoida osoitukseksi siitä, että jotkut vähemmistöt voivat johtaa hallitsevan etnisen ryhmän likaantumiseen. Rydgrenin (2004) käyttämä käsite subjektiivinen rationaalisuus, jota hän käytti selittäessään ksenofobisten uskomusten logiikkaa, voi auttaa ymmärtämään paremmin ennakkoluulojen muodostumista. Rydgren käyttää Raymond Boudonin käsitettä ”musta laatikko” kuvatakseen tilanteita, joissa ihmiset pyrkivät tulemaan toimeen aikaisemmin tuntemattomien ilmiöiden kanssa tai tapaavat tiettyjä ihmisiä ensimmäistä kertaa. Kontaktit toisiin etnisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa ovat nuorille ”musta laatikko”-tilanteita, joita luonnehtii vähäinen ennakkotietämys. Nuorten täytyy luottaa tällaisissa tilanteissa ”stereotyyppinä ilmeneviin silmiinpistävimpiin luokittelukriteereihin”

(emt., 125) ja selkeään sekä yksinkertaistettuun informaatioon, jota esimerkiksi vitsit välittävät. Myös Brubaker ja Laitin (1998, 439) mainitsevat rajallisen tiedon ”toisesta” yhtenä etnisen väkivallan syynä: ”etnisten ryhmien välisiä suhteita luonnehtii vähäinen tieto, kun toisen etnisen ryhmän jäsenten aikaisemmasta yksilöllisestä käyttäytymisestä ei ole havaintoja”. Tilanteessa, jossa etniseen enemmistöön kuuluvat nuoret eivät tunne eivätkä tapaa toisten etnisten ryhmien jäseniä (esimerkiksi koska nuorten maantieteellinen liikkuvuus on vähäistä) he voivat muodostaa käsityksensä etnisistä vähemmistöistä vain sen tiedon nojalla, jota heidän sosiaalinen ympäristönsä ja viranomaiset kulloinkin tarjoavat. Nuorten asenteet etnisiä vähemmistöjä kohtaan tarjoavat tutkimukselle siten ”takaoven” pyrittäessä ymmärtämään valtiollisen politiikan vaikutuksia ennakkoluulojen muotoutumiseen ja ”toiseuttamiseen”.

Etninen toinen voidaan verbaalisesti konstruoida vahvana barbaarina (maahantunkeutujana), joka on aggressiivinen; jolla on kummallisia tapoja, uskomuksia, kieli ja asenteita; jolta puuttuu sivistystä; joka on likainen ja jolla on mahdollisesti outoja ja parantumattomia sairauksia. Voimakkaan etnisen toisen maahantunkeutuminen on yksi tyypillisistä sosiaalisista peloista, jotka yhdistyvät arkielämässä mielipiteisiin kuten ”maahanmuuttajat vievät meidän työpaikkamme” tai ”maamme” (asettuessaan asumaan suurina joukkoina), ”ruumiimme” (seka-avioliittojen kautta) ja ”luonnonvarat”. Pelon kohde käsitteellistetään toimijaksi, joka uhkaa tulevaisuutta. Miten etnisen toisen aiheuttama pelko tai ahdistus tulee osaksi sosiaalista elämää, on tärkeä kysymys, kun analysoidaan etnisiä suhteita ja ksenofobiaa.

Tutkimuksessa, johon tämä artikkeli perustuu, ei mitattu ksenofobiaa suoraan. Sen sijaan tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli identifioida niitä etnisiä ryhmiä, jotka voivat joutua muukalaispelon kohteeksi. Eri etnisten ryhmien hyväksymisastetta mitattiin seuraavilla kysymyksillä: 1) Pitäisikö joidenkin tällä alueella asuvien kansojen oikeuksia rajoittaa? 2) Tunnetko itsesi

usein kiusaantuneeksi ollessasi tekemisissä muihin kansallisuuksiin kuuluvien ihmisten kanssa? 3) Ovatko venäläisten ja ei-venäläisten suhteet mielestäsi jännittyneet? Etnisen enemmistön ja etnisten vähemmistöjen sosiaalisen etäisyyden mittaamisessa käytettiin Bogardus-mittaristoa. Lisäksi esitettiin seuraavat avoimet kysymykset: Mistä etnisistä, sosiaalisista tai uskonnollisista ryhmistä et pidä? Miksi et pidä näistä ryhmistä? Tätä kautta haluttiin saada tietoa siitä, mihin ryhmiin nuoret suhtautuivat kielteisesti ja miksi heidän suhtautumisensa oli kielteinen.

Tutkimusjoukko valittiin tarkoituksenmukaisesti osittain maantieteellisesti siten, että vastaajien joukossa oli koululaisia seitsemältä Krasnojarskin hallinnolliselta alueelta. Koululaisaineiston vastaajat olivat tavallisten lukioden ja erikoislukioiden oppilaita. Opiskelija-aineisto kerättiin Krasnojarskin neljästä suurimmasta yliopistosta. Vastaajista yhtä suuri osa edusti humanistisia ja luonnontieteellisiä aloja. Vastaajajoukon muita ominaisuuksia selviää taulukosta 4.

Tutkimusjoukon etninen koostumus vastaa lähes täysin Krasnojarskin alueen etnistä jakautumaa. 90,6 prosenttia vastaajista identifioi itsensä venäläisiksi ja muut muihin etnisiin

ryhmiin. Puolet niistä, jotka identifioivat itsensä muihin kuin venäläisiin katsoivat olevansa monikansallisia (kansallisuuksista yksi oli usein venäläinen). Venäjän kieltä äidinkielenään puhui 95,5 prosenttia vastaajista. Puolet niistä, joiden ensimmäinen äidinkieli oli joku muu kieli kuin venäjä, puhuivat venäjää toisena äidinkielenään.

Siperia paikkana, johon kuulutaan

90 prosenttia tutkimuksen vastaajista identifioi itsensä venäläiseksi, mutta vastaukset kysymykseen ”Mikä on kotimaasi (*rodina*)?” kertovat, että nuorten etninen ja paikallinen identiteetti eivät ole yhdenmukaiset. Hiukan yli 44 prosenttia vastaajista totesi, että Venäjä on heidän kotimaansa. Kotikylänsä tai -kaupunkinsa nimesi kotimaaksi noin viidesosa vastaajista ja Siperian 12 prosenttia vastaajista. Siperia oli yksi kysymyksen vastausvaihtoehdoista, koska haluttiin testata oletusta, jonka mukaan osa nuorista identifioisi itsensä siperialaiseksi (*sibirjak*) venäläisen sijasta. Nuorten samanainen identifioituminen etnisesti venäläiseksi ja alueellisesti siperialaiseksi voi olla symbolinen tapa vastustaa yleistä mielikuvaa että venäläinen

Taulukko 4. Tutkimusjoukko

	Lukumäärä	Prosenttiosuus
SUKUPUOLI		
miehet	362	43,9
naiset	463	56,1
KOULUTUS		
yliopisto	407	49,3
koulu	419	50,7
IKÄ		
13–14	37	4,5
15–19	685	83,2
20–24	99	12,0
25–35	2	0,2
Yhteensä	826	

tarkoittaa moskvalaista. Nuoret ihmiset eivät ehkä halua hyväksyä Moskovan hallitsevaa asemaa venäläisyyden symbolina ja identifioivat itsensä Siperiaan. Nuoret pitävät siperialaisia autenttisimpina ja aidoimpina venäläisyyden edustajina.

Mikä on siperialaisen identiteetin suhde suvaitsevaisuuteen? Uskomukset, että Siperia on maa, jossa erilaiset kulttuurit ja uskonnot elävät sovussa ja että siperialaiset ovat suvaitsevaisempia ja kosmopoliittisempia kuin muut venäläiset, ovat itse asiassa ristiriidassa niiden väitteiden kanssa, joiden mukaan Siperia on paikka, missä ”todellinen venäläisyys” ja ”viimeiset puhtaat, aidot venäläiset” elävät. Viimeksi mainittua uskomusta voidaan käyttää avoimen maahanmuuttajavastaisuuden perusteluna, koska maahanmuuttajien voidaan väittää loukkaavan puhtaan venäläisen hengen asuinaluetta ja muodostavan uhan autenttiselle, puhdasveriselle venäläisyydelle. Siperian ja Moskovan vastakkaisuuden teoriaa kehitteli Jadrintsev teoksessaan *Siperia siirtomaana*, joka ilmestyi 1800-luvulla. Tässä teoksessa Jadrintsev toi esille, että alueellisuuden (*oblastniševstvo*) idea on tyypillinen siperialaisille. Siperialaiset ovat erityinen ihmisryhmä, joka oli kiinnostunut alueellisista eikä kansallisista eduista (Starzev 1992).

Ajatus, että kulttuurinen eronteko perustuu etnisten erojen sijasta alueelliseen kuulumiseen, on hyvin suosittu siperialaisessa poliittisessä keskustelussa¹⁰. Dikotomia ”meidän kansamme (Siperian venäläiset) vs. toiset (Moskovan venäläiset)” käytettiin hyväksi erityisesti ristiriitaisen kuvernöörinvaalikampanjan aikana vuonna 2002. Yksi ehdokkaista oli paikallinen ja hänen pahin kilpailijansa moskvalainen, vaikka olikin samanaikaisesti myös Taimyrian alueen kuvernööri. Paikallisen ehdokkaan (V. Uss) koko kampanja perustui erontekoon ”meidän” (paikallisten) ja ”heidän” (ulkopuolisten) välillä (Hrabryi 2002; Rafikov 2003). Kampanjassa asetettiin vastakkain paikallinen kandidaatti, jolla on todellista tietoa alueesta ja ”muukalaisehdokas” Moskovasta, oligarkki ja tulokas (G. Hloponin), jonka päätavoitteena otaksuttiin olevan valtaan

pääsy ja paikallisten luonnonvarojen hallitseminen. Paikallisen ehdokkaan kampanjassa käytettiin tunnusta ”*RUsski karakter*” (venäläinen tyyppi), jossa paikallisen ehdokkaan sukunimen annettiin ymmärtää osoittavan, että hän on todellinen venäläinen ihminen¹¹. Erontekoa meidän ja muiden välillä käytetään toki yleisesti vaalikampanjoissa, mutta Siperiassa se osoittautui hyvin tehokkaaksi (Dubra 2002).

Tämä vaalikampanja muistetaan hyvin, koska se kesti kaksivaiheisena pitkään ja koska presidentti vaikutti siihen voimakkaasti. Kampanjan tuloksena äänestäjät jakautuivat meidän siperialaisen ehdokkaan ja moskvalaisen muukalaisehdokkaan tukijoihin. Koska moskvalainen ehdokas oli ollut Taimyrian kuvernööri, hän pystyi jossakin määrin näyttämään ja kuulostamaan paikalliselta. Hän käytti muun muassa puheissaan pohjoisten alueiden asukkaille tyypillistä sanastoa ja sai sillä tavalla lisää kannattajia. Vaalikampanjan yhteydessä aikaansaatu äänestäjäkunnan keinotekoinen jako, jota käytettiin poliittisesti hyväksi, osoittaa, että paikallinen, alueellinen identiteetti voi olla voimakas yhtä etnistä ryhmää jakava tekijä. Se, että molemmat ehdokkaat edustivat samaa etnistä ryhmää, jäi taka-alalle. Kampanjassa korostettiin alueellisten identiteettien eroja hyväksikäyttäen historiallisesti muodostuneita keskusta vs. periferia ja kanta-asukas vs. tulokas -vastakkainasetteluja.

Etniset kiistat Krasnojarskissa

Onko ”kansallisuuskysymys”¹² merkittävä ongelma nuorten mielestä? Sitä, missä määrin nuoret ovat kiinnostuneita etnisistä suhteista, voidaan käyttää osoittamaan nuorten osallistumista etnisistä kysymyksistä käytävään keskusteluun. Viisiportaisella asteikoilla mitattuna vain melko harvat nuoret ilmoittivat olevansa ”hyvin kiinnostuneita” näistä kysymyksistä: yliopistopiskelijoista 13,4 prosenttia ja koululaisista 9,1 prosenttia. Toisena kansallisten ristiriitojen merkitystä mittaavana kysymyksenä nuoria pyydettiin arvioimaan, mitkä sosiaaliset ryhmät ovat

Taulukko 5. Tärkeimmät sosiaaliset vastakkainasettelut Venäjällä (prosenttia vastaajista)

	opiskelijat	koululaiset
vallanpitäjät – kansa	53,6	43,2
venäläiset – ei-venäläiset	34,4	30,7
rikkaat – köyhät	31,9	25,0
vanhat – nuoret	17,7	24,7
Moskova – alueet	14,5	7,3
kristityt – muslimit	11,5	8,0
ällymystö – työläiset	7,5	7,3
länsimieliset – slavofilit	0,5	2,2
muut ryhmät	1,2	1,4
vaikea sanoa	3,7	10,2

suurimmassa määrin vastakkain Venäjällä (kukin vastaaja sai valita kaksi ryhmää). Seuraavassa taulukossa esitetään tähän kysymykseen saadut vastaukset.

Tämä taulukko osoittaa, että kansallisuusryhmien välinen ristiriita arvioidaan merkittävämmäksi kuin esimerkiksi uskontojen välinen ristiriita. Vaikka yhteen kysymykseen annetun vastauksen merkitystä ei kannata ylikorostaa, tämän ristiriidan sijoittuminen kärkipäähän kahden eri ikäryhmää edustavien tutkittavien vastauksissa osoittaa, että ristiriita on keskeinen sekä koululaisten että opiskelijoiden sosiaalisessa todellisuudessa. On mahdollista, että edellä mainittu perinteinen siperialainen jako kantasukkaisiin ja tulokkaisiin riippumatta tulijoiden etnisestä tai uskonnollisesta taustasta selittää osittain tämän tuloksen. Tutkimuksemme mahdollistaa myös tämän kysymyksen vastausten alueellisen vertailun. Tämän vertailun tulokset esitetään seuraavassa taulukossa.

Taulukko 6. Venäläisten ja ei-venäläisten välillä on jyrkkä ristiriita (prosenttia vastaajista)

Alue	Kyllä	Ei
Pietari	43,1	56,9
Krasnojarsk	32,6	67,4
Karjalan tasavalta	29,2	70,8
Tatarstanin tasavalta	13,3	86,7

Vastaukset heijastavat hyvin käsitystä, joka etnisten suhteiden tilasta Venäjällä on syntynyt muidenkin tutkimusten ja tietojen perusteella. Pietarissa, jossa tapahtuu toiseksi eniten muukalaisvihaan perustuvia rikoksia Venäjällä (Pres-tuplenija na potšve 2006), lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että nimenomaan venäläisten ja ei-venäläisten välinen ristiriita on jyrkkä.

Krasnojarskin alueen maantieteellisen sijainnin ja sen taloudellisten mahdollisuuksien vuoksi alueelle on välttämätöntä saada uutta työvoimaa. Työvoiman tarve kasvaa tasaisesti erityisesti kultakaivoksissa ja öljyntuotannossa. Uusia työperäisiä muuttajia tarvitaan, koska paikallinen työvoiman tarjonta on vähäistä ja koska työpaikat sijaitsevat syrjäisillä alueilla. Krasnojarskin alueen kuvernöörin mukaan alueelle tulisi saada 800 000 uutta työntekijää muualta entisen Neuvostoliiton alueelta ja myös ulkomaisten työläisten määrän kasvu on välttämätöntä. Lisäksi Wankorin öljykentän ja Angara-joen alueen rakennustyöt tarvitsevat uusia työläisiä niin lähi- kuin kaukoulkomailta. Työ pohjoisessa on paremmin palkattua ja kohottaa siten työläisten taloudellista statusta. Työperäisten muuttajien houkuttelevuus hyvin palkattuihin työpaikkoihin voi lisätä etnisiä jännitteitä.

Krasnojarskin alueella on vallalla stereotyyppinen näkemys, jonka mukaan etniset suhteet ovat kunnossa nyt ja tulevaisuudessa (Natsionalnyje otnošeniya 2001, 17). Tämä näkemys perustuu

käsitykseen siperialaisista monikansallisina, useiden muuttoaaltojen tuloksensa vuosisatojen kuluessa syntyneinä henkilöinä. Sen lisäksi, että siperialaiset ajattelevat olevansa monikansallisia, he pitävät itseään myös Euroopan puolen venäläisiä vähemmän muukalaisvihamielisinä (Djatlov 2005).

Kyselytutkimuksessamme vastaajia pyydettiin arvioimaan etnisten suhteiden tilaa viisiportaisella asteikolla, jossa 1 vastasi hyvin huonoa (ristiriitaista) ja 5 erittäin hyvää. Vastusten keskiarvojen alueellinen vertailu osoitti, että Krasnojarskissa (keskiarvo 2,92) nuorten arvio etnisten suhteiden tilasta oli hiukan positiivisempi kuin Pietarissa (2,74) mutta negatiivisempi kuin Karjalassa (3,21) tai Tatarstanissa (3,26). Moskovalainen SOVA-tutkimuslaitos on julkaissut vuonna 2006 havaintoja, jotka myös ravistelevat myyttiä Siperiasta suvaitsevaisena alueena. Viimeisten kolmen vuoden aikana kerätyt tiedot osoittavat, että 12 prosenttia Venäjällä tehdyistä viharikoksista (etnisistä murhista ja väkivallanteoista) on tehty Siperiassa ja Kauko-Idässä. (Prestuplenija na potšve 2006).

Vuonna 1995 Krasnojarskissa tehty tutkimus osoitti, että suvaitsemattomuus oli vähäisempää tuohon aikaan. Vain 23 prosenttia vastaajista ilmoitti, että on olemassa etnisiä ryhmiä, joita he eivät hyväksy tai joista he eivät pidä. (Natsionalnye otnošeniija 2001, 17). Vähemmistöinä, joista ei pidetä, mainittiin azerit, armenialaiset ja romanit. Tšetšenian sodat ja eksplisiittisen etnisen värityksen saaneet terrori-iskut muuttivat tilannetta merkittävästi. Kiinalaisten työperäinen maahanmuutto ja kiinalaisten liikemiesten aktiivinen osallistuminen Krasnojarskin talouselämään (esimerkiksi kiinalaisen kauppakeskusten ja kiinalaisten ravintoloiden avaaminen) ja kiihtynyt keskustelu ”kiinalaisuhasta” valtion turvallisuudelle on aiheuttanut sen, että kiinalaisista on tullut uusi potentiaalinen ksenofobisen diskurssin kohde. Runsaasta kiinalaisuhkaa ja kiinalaisten siirtolaisuuden vaikutuksia koskevista tutkimuskirjallisuudesta (ks. esim. Gelbras 2001; Portjakov 2004; Larin 2004) puuttuu eräs keskeinen näkökulma: sosiologinen analyysi

siitä, miksi kiinalaisia pidetään muukalaisina. Tämä puute johtuu todennäköisesti etupäässä siitä, että aikaisemmassa kirjallisuudessa on pyritty lähinnä esittämään todenmukaisia lukuja kiinalaisten maahanmuuttajien määrästä ja arvioimaan voivatko kiinalaiset olla uhka. Kiinalaisten maahanmuuttajien vaikutuksia koskevia tutkimuksia tehtiin jo 1900-luvun alussa. Esimerkiksi Kohanovski ja Levitov analysoivat ”keltaista vaaraa” suhteessa kiinalaisten uudisasukkaiden sopeutumisstrategioihin Siperiassa ja Kauko-Idässä.

Johtavat kiinalaisten maahanmuuton tutkijat (esimerkiksi Gelbras 2001) korostavat sitä, että julkisuudessa väitetään usein kiinalaisten määrän kasvaneen Siperiassa ja Kauko-Idässä jo venäläisväestön määrää suuremmaksi. Kiinalaiset ovat aiheuttaneet sosiaalista jännitystä Siperiassa kiinalais-venäläisten suhteiden katkettua 1960-luvulla, koska kiinalaisten lukumäärä on suuri ja he asuvat maantieteellisesti lähellä. Varsin yleisesti pelätään kiinalaisten invaasiota. Kiinalaisista neuvostoaikana kerrotuissa etnisissä vitseissä invaasio ja kiinalaisten tekninen takapajuisuus yhdistyivät. Vuonna 2006 Laitto-man maahanmuuton vastaisen liikkeen (DPNI) mielenosoitukseen, joka järjestettiin pienellä aukiolla vastapäätä Krasnojarskin kiinalaista kauppakeskusta, osallistui noin sata nuorta miestä. DPNI:n lehdistötiedotteessa todettiin, että ”Puna-keltaista vaaraa ei tule aliarvioida.”

Etnisiin vähemmistöihin yhdistetyt paikat ovat olleet Krasnojarskissa usein nationalistien kohteina. Eri uskontojen (mukaan lukien ortodoksisen kirkon) uskonnollisten rakennusten ja hautausmaiden häpäisystä on tietoja vuodesta 2002 lähtien (Rafikov 2003, 21–22). Antisemitismi on perinteinen osa venäläistä nationalistista diskurssia ja agitaatiota (Koževnikova 2006)¹³. Vuonna 2005 viisi poikaa, joista kaksi oli Azerbaidžanista, siepattiin, pahoinpideltiin raa’asti ja poltettiin Krasnojarskissa. Nationalistien mukaan sieppaus oli suunnattu juutalaisyhteisöä vastaan, jonka väitettiin valmistelevan uhraamista ennen uskonnollista *Pesah*-juhlaa (Nazarov 2006). Moskovassa nationalistit vaa-

tivat juutalaisten tuomitsemista Krasnojarskin sieppauksesta. Tähän vaatimukseen yhdistyivät vaatimukset palkkojen ja eläkkeiden nostamisesta (Koževnikova 2006). Antisemitistiseen diskurssiin liitetään sosiaalisen protestin diskurssi, jotta nationalistinen retoriikka kuulostaisi uskottavammalta.

Sosiaalinen etäisyys

Kulttuurisesti etäisillä ryhmillä, haavoittuvilla vähemmistöillä, voi enemmistön mielestä olla tiettyä voimaa, mikä aiheuttaa sosiaalista jännitystä. Siksi kysyimme vastaajien mielipidettä väitteestä ”On välttämätöntä rajoittaa joidenkin kansallisuuksien oikeuksia Krasnojarskin alueella”. Yksi tämän kysymyksen tavoitteista oli saada selville, onko joillakin etnisillä ryhmillä vastaajien mielestä liikaa valtaa ja pitäisikö tätä valtaa rajoittaa. Varsin merkittävä osa vastaajista 44,1 prosenttia oli vähintäänkin jossakin määrin samaa mieltä tämän väitteen kanssa, kun taas vähintään jossakin määrin eri mieltä oli 30,6 prosenttia vastaajista. Näyttää siltä, että vastaajat, joiden enemmistö asuu etnisesti

varsin homogeenisessä Krasnojarskin kaupungissa ja vastaajat, jotka käyvät vain venäläisiä opiskelijoita sisältäviä kouluja, ovat melko suvaitsemattomia.

Etnisen toisen vaaraa ei ole välttämättä suoraan verbalisoitu, mutta sitä voidaan jäljittää myös tarkastelemalla vastauksia Bogardus-mittariston kysymyksiin, joiden tarkoituksena on mitata sosiaalista etäisyyttä etnisen enemmistön ja vähemmistöjen välillä. Mittaristoon oli valittu 8 etnistä ryhmää, joihin kuuluivat useimmin etnisen syrjinnän uhreiksi joutuneet ryhmät: azerit, tšetšeenit, romanit ja juutalaiset (Salagajev ym. 2005, 260).

Analyysi osoittaa, että venäläisnuorten mielestä tataarit ovat vähiten pelättävä ja kulttuurisesti läheisin etninen ryhmä (oman ryhmän jälkeen). Myös Kazanissa, Tatarstanissa, sosiologit ovat saaneet samanlaisia tuloksia (Salagajev ym. 2005, 260). Juutalaiseen suhtautuminen näyttää olevan tasapainossa siten, että suuri osa vastaajista hyväksyy juutalaiset naapureina, kollegoina, ystävinä ja vieraina. Yli 13 prosenttia ei kuitenkaan hyväksy juutalaisia lainkaan. Tämä voi viitata siihen, että nuorten

Taulukko 7. Enemmistön ja vähemmistöjen välinen sosiaalinen etäisyys (%)¹⁴

	Venäläiset	Tataarit	Azerbaidžanalaiset	Romanit	Juutalaiset	Tšetšeenit	Karjalaiset
1. Olen valmis avioitumaan tämän ryhmän jäsen kanssa.	88,0	4,2	1,9	1,9	3,9	1,1	2,9
2. Hyväksyn ryhmän jäsenen ystäväenä.	8,2	33,4	11,0	5,0	18,9	5,7	12,6
3. Hyväksyn ryhmään kuuluvan naapuriksi.	0,9	19,5	11,0	5,8	15,8	5,2	22,7
4. Hyväksyn ryhmään kuuluvan kollegaksi.	1,2	8,1	8,8	4,5	16,1	6,5	11,2
5. On hyväksyttävää, että tämän ryhmän jäsenet ovat Venäjän kansalaisia.	1,5	16,7	11,9	11,4	15,3	15,0	21,6
6. Hyväksyn tämän ryhmän jäsenten vieraillevan maassani.	0	12,0	37,6	30,9	16,7	21,0	20,4
7. Tämän ryhmän jäseniä ei voi hyväksyä maassani.	0,3	6,1	17,7	40,4	13,3	45,5	8,6

mielestä juutalaiset ovat suhteellisen neutraali hyvin yhteiskuntaan integroitunut vähemmistö, jonka sosiaalinen etäisyys enemmistöstä ei ole liian suuri. Tällaisella kaksinaisella asenteella juutalaisiin on Venäjällä pitkät perinteet (ks. Gudkov & Levinson 1992). Juutalaisiakaan ei kuitenkaan hyväksytä intiimeimmän kanssakäymisen, avioliiton kumppaneiksi, kuten ei tataarejakaan, jotka olivat juutalaisten ohella nuorten krasnojarskilaisien mielestä sosiaalisesti läheisimmät ryhmät.

Yliopisto-opiskelijat pitivät tšetšenejä ja romaneja sosiaalisesti etäisimpinä ryhminä. Vanhimman venäläissukupolven kuvaan romaneista on saattanut vaikuttaa neuvostoelokuviissa esitetty kuva romaneista patriootteina ja iloisina ihmisinä, jotka viihdyttivät venäläisiä aristokraatteja.¹⁵ Nuorempaan sukupolveen nämä positiiviset mielikuvat eivät näytä vaikuttaneen. Päinvastoin, viimeaikainen tv-utisissa ja -sarjoissa (kuten ”Paroni”) romaneista annettu mielikuva ei synnytä positiivisia tunteita tai asenteita heitä kohtaan. Romanit liitetään mediassa esimerkiksi huumekauppaan, ennustamiseen ja erilaisiin huijauksiin. Monien nuorten mielestä huumeaineet ovat vakava uhka nykyisellä Venäjällä (Zujev 2003, 100). Tämän uhan levittäjiksi nimetään useimmiten romanit. Erilaiset kulttuuriset arvot ja normit sekä oletettu uhka hallitsevan enemmistön turvallisuudelle kasvatavat venäläisen enemmistön silmissä romanien sosiaalista etäisyyttä.

Kahden Kaukasukselta peräisin olevan ryhmän, tšetšeenien ja azerien vertailu voi olla hedelmällistä, jotta voitaisiin ymmärtää näihin ryhmiin kohdistuvaa suvaitsevaisuutta tai sitä, missä määrin ryhmiä ei hyväksytä. Vastaaajista 45,5 prosenttia ei hyväksy tšetšenejä, kun taas azeriteitä ei hyväksy vain 17,7 prosenttia vastaajista. Azerit, jotka ovat erillisen, itsenäisen valtion kansalaisia, ei siis pidetä niin muukalaisina kuin tšetšenejä, jotka ovat Venäjän liittovaltion kansalaisia. Molemmat mainitut vähemmistöt ovat kulttuurisesti yhtä kaukaisia venäläisten näkökulmasta. On vaikea selittää miksi opiskelijoilla on niin erilainen näkemys kahdesta ilmeisen

samanlaisesta etnisestä vähemmistöstä¹⁶. On ilmeistä, että Venäjän kansalaisuus, konstruktio, jonka tarkoitus on yhdistää monikansallinen kansakunta, ei yhdistä venäläisiä ja tšetšenejä. Joukkotiedotusvälineiden väitetään usein olevan syy venäläisten tuntemaan pelkoon tšetšenejä kohtaan. Media konstruoi tšetšeneistä negatiivisia mielikuvia. Mutta miten näitä mielikuvia perustellaan? Ilmeisestikään kysymys ei ole uskonnollisista perusteluista, sillä jos niin olisi, sen olettaisi vaikuttavan myös suhtautumiseen azeriisiin, jotka identifioidaan kaukasuslaisiksi ja jotka kuuluvat tšetšeenien tapaan muslimikulttuuriin. Kontaktihypoteesikaan ei selitä hylkimistä, sillä nuorilla ei ole juurikaan kulttuurien rajat ylittäviä kontakteja kumpaankaan ryhmään, vaikka azeriyhteisö Krasnojarskissa on monta kertaa suurempi kuin tšetšeeniyhteisö. Arkielämän kanssakäymistä eri ryhmien välillä tapahtuu myös hyvin vähän.

Vuonna 2005 Krasnojarskin azeriyhteisössä syntyi sisäinen valtataistelu. Konflikti vaikutti yhteisön sisäiseen rakenteeseen, sillä vallasta taisteli kaksi kilpailevaa klaania. Konfliktin aikana yksi toisen klaanin johtajista kuoli. Nämä tapahtumat, joihin liittyi ampumavälikohtauksia kaduilla, tulivat julkisiksi, mutta koko konfliktia käsiteltiin ikään kuin se ei lainkaan koskisi venäläistä yhteisöä. Tämä konflikti oli maantieteellisesti paljon lähempänä kuin sota Tšetšeniassa ja olisi saattanut johtaa ajatukseen, että azerit olisivat Krasnojarskissa paljon voimakkaampi ja enemmän rikollisuuteen yhteydessä oleva ryhmä kuin tšetšeenit.

Krasnojarskissa muutamat tšetšeenit ovat saavuttaneet eräällä merkittäväällä sosiaalisella areenalla paikallisen sankarin aseman. Tämä areena on urheilu, erityisesti paini. Useat tšetšeeni-syntyiset maailmanmestarit ja olympiavoittajat ovat harjoitelleet Krasnojarskin painikoulussa, jota johtaa gruusialainen valmentaja. Painikoulu järjestää myös vuosittain tunnetun kansainvälisen turnauksen. Positiivisen etnisen toisen mielikuvan merkitystä pyrittäessä luomaan nuorille myönteisiä roolimalleja ei voi liikaa korostaa. Paikalliset sankarit voivat olla

hyvin vaikutusvaltaisia, koska heistä voi tulla merkittäviä poliittisia toimijoita tai he voivat toimia paikallisten poliitikkojen puhemiehinä, kun nämä kommunikoivat nuorten kanssa.¹⁷ Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat Venäjää edustavat olympiavoittajat ovat paikallisia kuuluisuuksia. He ovat osallistuneet useisiin suuriin nuorisotapahtumiin ja TV-ohjelmiin, mikä osoittaa, että positiivisia roolimalleja käytetään usein. Positiivisen mielikuvan konstruointi etnistä ryhmästä on mahdotonta, jos merkittäviä hahmoja, poliittista valtaa tai halua konstruoida ja tukea tätä mielikuvaa ei ole.

Eräs kaikkein ilmeisimmistä tekijöistä, joka on aiheuttanut sen, että tšetšeenit ovat kaikkein vähiten hyväksytyt etninen ryhmä Krasnojarskissa ja koko maassa, on heidän liittämisen näkyvimpiin ja väkivaltaisimpiin tapahtumiin, kuten epäonnistuneisiin sotilasoperaatioihin, verisiin panttivankikiistoihin ratkaisuihin Beslanissa ja Pohjois-Osetiassa sekä itsemurhapommiiskuihin ja muihin terroritekoihin Moskovassa. Etnisen vastakkainasettelun pitkää historiaa ja voiman väkivaltaista käyttöä ei voi unohtaa. Piilevä suvaitsemattomuus pysyy hengissä, vaikka varsinainen vaara olisi maantieteellisesti kaukanakin (Muravjov 2004).

Miksi "toisia" ei hyväksytä?

Seuraavasta taulukosta ilmenee mitä ryhmiä vastaajat eivät hyväksyneet.

Et ole ryhmiä, joita en hyväksy	52,8
romanit	8,6
tšetšeenit	8,4
kiinalaiset	5,9
azerit	4,7
juutalaiset	2,4
muslimit	1,9
amerikkalaiset	1,7

lisistä ryhmistä en hyväksy (%)

Yllä oleva taulukko auttaa hahmottamaan

niiden ryhmien hierarkiaa, joista nuoret eivät pidä. Tässä yhteydessä huomattavaa on se, että ryhmän asema ei ole riippuvainen siitä, mikä sen asema on suhteessa kansalaisuuteen. Etnisten ja uskonnollisten ryhmien lisäksi nuoret mainitsivat skinheadit, fasistit, lahkolaiset ja satanistit. Jatkokysymys "Miksi et pidä näistä ryhmistä?" antaa mahdollisuuden erottaa keskeiset inhoamisen syyt. Syyt ryhmiteltiin sen mukaan, minkälaisiin uhkiin ne voidaan yhdistää. Ryhmiin sijoittumisen perustui tiettyjen käsitteiden käyttöön, jotka ovat alla näkyvissä sulkeissa.

Syiden ryhmät ja ryhmään sijoittamisen perusteena käytetyt käsitteet ovat seuraavat:

1) fyysinen uhka (aggressiivisuus, terrorismi, sota, vaara)

2) alueellinen uhka (tulevat suurina joukkoina, liian monta Venäjällä, invaasio, miehitys)

3) laittomuuden uhka (rikolliset, huijaus, huumeiden myyminen, pahoinpitely, varastaminen)

4) symbolinen uhka, joka voidaan jakaa kulttuuristen koodien eroihin (väärinymmärrys, kieli, painotus, tavat) ja eroihin arkielämän ja käyttäytymisen tasolla (ulkonäkö, halveksunta venäläisiä kohtaan, epärehellisyys, meluisuus, asenne paikallisia venäläisiä kohtaan, luulevat olevansa kotonaan¹⁸). Symbolisella tasolla käytettiin myös negatiivisia ilmauksia (likainen, laiska ja typerä).

Vastausten analyysi osoittaa, että "toisen" hyväksymättömyys on hyvin moniulotteinen ilmiö. Siinä yhdistyvät rationaaliset ja emotionaaliset elementit: 1) pelot, jotka artikuloituvat uhkina ja jotka ovat kognitiivisesti muodostuneita ideoita (uhka fyysistä, kulttuurista ja alueellista etnisten rajojen koskemattomuutta vastaan) ja 2) tunnekomponentit, joilla ei ehkä ole rationaalista perustelua, mikä ilmenee siinä, että kysyttäessä niiden syytä vastauksena voi olla yksinkertaisesti "en tiedä". Rydgrenin (2004) mukaan ihmisten uskomusten ja syrjinnän muutosten analyysin tulisi perustua kognitiivisiin tekijöihin ja myös makrotason muutosprosessien huomioimiseen. Ihmisten uskomuksilleen ilmoittamien syiden arvioiminen on mahdollista, jos tutkitaan niitä

konkreettisia tilanteita, joissa ihmiset elävät (emt., 126).

Huomionarvoista on se, että nuoret eivät mainitse taloudellisia tekijöitä niiden syiden joukossa, joita heillä on toisten inhoamiseen tai hyväksymättömyyteen. Yksikään vastaus ei sisältänyt sellaisia aineksia, joiden perusteella voisi väittää, että nuoret uskoisivat maahanmuuttajien häiritsevän työmarkkinoita, mitä kuitenkin usein pidetään mittarina tutkittaessa asennoitumista maahanmuuttajiin (esim. Judina 2005). Maahanmuuttajien vaikutus paikallistalouteen ei näytä huolestuttavan nuoria. On ehkä luonnollista, että nuoret eivät yhdistä maahanmuuttajia uhkaan tulla syrjäytetyiksi työmarkkinoilla, koska suhteellisen nuorten yliopisto-opiskelijoiden ja koululaisten parissa työmarkkina-asema ja työsuhteiden jatkuvuus eivät vielä ole päähuolenaiheita. Nuoret eivät yhdistä maahanmuuttajia työpaikkojen viemiseen ja työttömyyteen, ellei heidän kodeissaan ja joukkotiedostusvälineissä keskustella asiasta. Kielteistä asennetta maahanmuuttajiin perustellaan vahvimmin potentiaalisella fyysisellä uhalla, jonka maahanmuuttajien harjoittama väkivalta ja heidän lukumääränsä kasvaminen aiheuttavat. Maahanmuuttajien aiheuttama symbolinen uhka tarkoittaa kulttuurisia eroja, jotka kohdataan tilanteissa, joissa kommunikaatio katkeaa ja jotka aiheuttavat ahdistusta arkielämässä. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi, kun maahanmuuttajien puhumaa kieltä ei ymmärretä. Tällaista tilannetta nuoret, jotka ovat eläneet varsin homogeenisessä sosiaalisessa ja kieliyhteisössä, ovat varsin huonosti valmistautuneet hyväksymään. Uhan ja kulttuurisen eron yhdistelmän konstruointi on nuorten tapa selviytyä toisiin etnisiin ryhmiin liittyvistä tuntemattomista ilmiöistä. Toiset etniset ryhmät voidaan samanaikaisesti esittää puutteellisina (likainen, ei kulttuuria, outo kieli, typerä korostus) ja uhkaavina (terroristeja, aggressiivisia, ahdistelevat naisia). Vaistomainen ksenofobia (antibarbaarinen snobismi) on tyypillistä nuorille venäläisille. Tätä asennetta artikuloidaan korostamalla etnisen enemmistön ja vähemmistöjen välistä kulttuurista eroa.

Vaistomainen ksenofobia on arkielämässä ilmenevä luonteenpiirre, joka liittyy korkeaan itsearvostukseen ja ylimielisyyteen toisia kulttuureja kohtaan. (Muravjov 2004.) Tämä pitää erityisesti paikkansa niiden maahanmuuttajien suhteen, jotka yhdistetään alhaisen statuksen töihin (torimyyjät, perunoiden kaupustelijat). Tätä on selitetty myös viittaamalla neuvostoajalta periytyvään yrittäjävastaiseen ajattelutapaan (Djatlov 2005). Tuolloin torikaupustelija (*torgaš*) oli aliarvostettu ammatti, jonka harjoittajien arvojen arveltiin olevan erilaisia kuin tavallisten neuvostokansalaisten. Ruokatavaroiden kaupustelijaan liittyi negatiivisia mielikuvia, kuten ovela huijari, ihminen joka pyrkii saavuttamaan ainoastaan taloudellista voittoa.

Nuorten mielikuva toisesta on tulosta pyrki- myksistä selviytyä symbolisesti tuntemattomista ilmiöistä (Wagner et al. 1999, 97), joita voidaan käsitellä lähes pelkästään symbolisella tasolla, koska nuorten yhteydet toisiin kulttuureihin ovat hyvin rajoitetut, heidän kontaktinsa muiden kulttuurien edustajiin ovat vähäisiä ja lisäksi heillä on vain epämääräisiä käsityksiä henkilöistä, jotka ”hakevat yhteisön jäsenyyttä” (Schutz 1962, 99). Tiedon jakamisen lisäksi ”tulee tiettyjen ehtojen täytyttyä, jotta erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten kontaktit vähentäisivät ennakkoluuloja ja vieraanpelkoa” (Rydgren 2004, 143). ”Tutustumismahdollisuuksia” tulisi käyttää merkityksellisten suhteiden luomiseen; muussa tapauksessa kontaktit voivat johtaa vieraspelon lisääntymiseen, koska sattumanvaraisissa kohtaamisissa välittyvä tieto voi olla hyvin puolueellista. Säännölliset toisen kohtaamiset voivat johtaa siihen, että negatiiviset ennakkoluulot osoittautuvat vääriksi. (Emt.) Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajien lapset ovat hyvin pieni osa krasnojarskilaisten nuorten sosiaalisesta maailmasta. Ensimmäinen, vaistomainen reaktio on olla hyväksymättä outoa ja vierasta heti. Toisessa, symbolisen selviytymisen vaiheessa, aktivoituvat uskomukset vähemmistöryhmien aiheuttamista vaaroista, joita tiedotusvälineet levittävät (esittämällä väkivaltaa ja maahanmuuttajien määrän lisääntymistä koskevia tilastoja).

Muukalaispelko (ksenofobia) on termi, jolla voi kuvata etnisiä suhteita ja nuorten asennoitumista etnisiin vähemmistöihin. Muukalaispelossa yhdistyvät vaistomaiset uskomukset (yhdistyneenä korkeaan itsearvostukseen ja toiseen liitettyihin negatiivisiin määritteisiin) ja ideologiset ksenofobiset uskomukset, jotka puolestaan perustuvat mahdollisiin vaaroihin, joita tuntemattomiin etnisiin ryhmiin liitetään.¹⁹ Ideologiset ksenofobiset uskomukset voivat olla haitallisempia, koska ne artikuloidaan yleisessä keskustelussa ja liitetään yleisen ja valtiollisen turvallisuuden vähenemiseen ja mahdollisten uhkien lisääntymiseen.

Etnisyys ja kansallinen identiteetti

Etnisiin vähemmistöryhmiin kohdistuva lisääntyvä painostus Venäjällä voi johtua sosiaalisesta ahdistuksesta, jota nuoret tuntevat erilaisia kulttuureja ja etnisten ryhmien jäseniä kohtaan. Etninen ja kulttuurinen ero voidaan kääntää vaaraksi tai uhaksi, jota poliittiset puolueet ja valtio voivat käyttää taatakseen etnisen enemmistön luottamuksen ja turvallisuuden tunteen. Valtiolle vaaraa koskevat uskomukset voivat toimia välineinä, joiden avulla mobilisoidaan nuoria ja pyritään osoittamaan, että he tarvitsevat valtion ja yhdistävän ideologian vahvaa tukea. Nuorten monenlaiset pelot voivat olla hyvin hyödyllisiä, kun nuoria organisoidaan. Voimakkaiden etnisten ryhmien maahantunkeutumisen vaara voidaan konstruoida yleisessä keskustelussa, jossa esitetään nuoret moraalisesti puutteellisina, epäisänmaallisina nautinnon tavoittelijoina.

Vieraspelko (pelon ja vihamielisyyden yhdistelmä), joka on monimutkainen eri kulttuurien suhteiden indikaattori, voi tehdä toisen hyväksymättömyydestä oikeutettua kulttuurisella tasolla (he ovat erilaisia kuin me) ja valtasuhteiden tasolla (heillä voi olla määrällistä, fyysistä tai taloudellista valtaa). Haluttomuus hyväksyä ”toisten” kilpailua voi olla myös sellaisen kulttuurisen itsearvostuksen seuraus, joka ei voi tunnustaa

vähemmistökulttuurien positiivisia puolia.

Noin puolet kyselyyn vastanneista nuorista hyväksyy ja noin puolet ei hyväksy etnisiä toisia. Ne nuoret, jotka eivät hyväksy etnisten vähemmistöjen jäseniä, eivät kuitenkaan välttämättä ole valmiita esimerkiksi etniseen väkivaltaan. Nykyiselle venäläiselle nuorisosukupolvelle on leimallinen kahtalainen etnisiin vähemmistöihin kohdistuva asenne. Nuoret ovat kasvaneet Neuvostoliiton romahtamisen jälkeisenä aikana, jota luonnehtii vanhemman sukupolven neuvostonostalgia, neuvostovaltion voiman ja menetetyt sotilaallisen, alueellisen ja taloudellisen mahdollisuuden kaipuu. Nuorilla välittömät kokemukset valtion hajoamisesta, talouskriisistä, sodasta ja terrorihyökkäyksistä muodostavat sen sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin, jossa heidän suhtautumisensa uuteen venäläiseen todellisuuteen on muodostunut. Kansallisen identiteetin kriisi Neuvostoliiton jälkeisellä Venäjällä vaatii tehokkaiden mobilisaatiomenetelmien käyttöä. Kollektiivisen identiteetin yhtenäisyyttä ja voimaa on tuettu negatiivisilla tavoilla: lännen vastaisilla asenteilla, negatiivisilla asenteilla muihin neuvostoblokin maihin ja neuvostotasavaltoihin ja sisäisellä muukalaispelolla (Gudkov 2005, 63). Ksenofobian piilevä muoto, joka konstruoidaan toisiinsa kietoutuvien uhkien avulla, on valtion tärkeä voimavara, etnisen mobilisaation ja yhtenäisyyden lisäämisen väline. Ksenofobiaa tuotetaan ja vahvistetaan esimerkiksi etnisten ryhmien välisiä eroja ylikorostavien elokuvien avulla. Nuorten negatiiviset asenteet etnisiä vähemmistöjä kohtaan voivat joissakin tapauksissa – esimerkiksi Ruotsissa – olla osoituksia nuorten epäluottamuksesta poliittiseen systeemiin (Hjerm 2005, 298), mutta toisaalla – esimerkiksi Venäjällä – ne voivat olla tuloksia toiminnasta, jolla hallitus pyrkii saamaan nuoret tukemaan yhden hallitsevan kansakunnan ideaa.

Englannin kielestä suomentanut Vesa Puuronen.

Viitteet

- 1 Artikkelin perustuu kyselyaineistoon, joka kerättiin yliopistoissa ja kouluissa Krasnojarskissa joulukuussa 2005. Kyselyaineiston kerääminen oli osa Suomen Akatemian rahoittamaa projektia ”Eri-ilaisuuden kanssa eläminen Venäjällä”.
- 2 Tässä artikkelissa alkuperäiskansoilla viitataan kansoihin, joita kutsutaan Venäjällä pieniksi pohjoisiksi kansoiksi (*malyje narodnosti severa*, MNS). Toisia kansoja, kuten Baikal-järven ympärillä asuvia burjaatteja kutsutaan Venäjällä myös alkuperäiskansoiksi (*korennyje narody*).
- 3 Nämä alueet ovat Venäjän kolmanneksi ja neljänneksi suurimmat alkuperäiskansojen asuinalueet alkuperäiskansan jäsenten lukumäärällä mitattuna. Suurimmat alkuperäiskansojen alueet ovat tšuktšien ja korjaattien kansalliset alueet. (Meždunarodnoje desjatiletije 2004, 22)
- 4 Aginskin Burjatian autonominen alueen (*okrug*) liittäminen Tšitan alueeseen Itä-Siperiassa ja Ust-Ordinskin alueen liittäminen Irkutskin alueeseen voi hankaloittaa vakavasti yhden Siperian suurimman alkuperäiskansan, burjaattien, ja venäläisten välisiä etnisiä suhteita.
- 5 Ei voi sulkea pois mahdollisuutta, että paikallisten ja tulokkaiden välinen ristiriita vaikuttaa myös kaikkein uusimpien diasporien ja jo paikallisiksi itsensä mieltävien, suurilukuisten diasporien välisiin suhteisiin. Aikaisemmista ”vieraista”, esimerkiksi azereista, onkin tullut ”isäntiä”.
- 6 ”Toiseuttaminen” on käänös sanasta *othering*, joka voitaisiin kääntää myös toiseuden konstruoimiseksi tai tuottamiseksi (suom. huom.).
- 7 Esimerkiksi nuoria moskovalaisia koskevassa tutkimuksessa todettiin, että paikallisuus oli resurssi, joka oikeutti pääsyn hyödyntämään muita pääomia (esimerkiksi koulutusta) (Borusjak 2004).
- 8 Kansojen nimeäminen on ollut Venäjällä hyvin konstruktionistista ja ehkä jopa kolonialistista historian eri vaiheissa. Valtio määritteli kansallisuuksien nimet. Keskustelu valtion nimeämisvallasta on alkanut (Sokolovski 2002). Venäjällä käydään keskustelua myös kolmesta etnisyysspolitiikan (*natsionalnaja politika*) keskeisestä käsitteestä: alkuperäiskansa (*korennyje narody*), kansalliset vähemmistöt (*natsionalnoje menšinstvo* tai *natsmen*) ja nimikansat (*titulnaja natsija*).
- 9 Moskovalaisia koskevassa tutkimuksessa 50 prosenttia vastaajista piti maahanmuuttajia lisääntyneen rikollisuuden syynä, 37,4 prosenttia katsoi että he häiritsevät työmarkkinoita ja 36,5 prosenttia syytti heitä liike-elämän korruptiosta (Judina 2005).
- 10 Irkutskin alueella siperialaisen regionalismin ideoita on hyödyntänyt puolue ”*Za rodnoje priangarije*” (Syntyperäisten puolesta).
- 11 Keskusvaalilautakunnan johtaja Vešnjakov kritisoi voimakkaasti Ussin vaalikampanjaa tarkastessaan Krasnojarskin aluetta: ”Yllätyin nähdessäni, että kansallisuuskysymyksiä yritettiin käyttää valttikortteina. Uss on asemoitunut itsensä paikallisena ehdokkaana ja johtaa poliittista liittoa jonka nimi on NAŠI (Meikäläiset).” Keskusvaalilautakunnan johtajan mielestä Ussin väitteet ovat vain askeleen päässä niistä, joita Hitler esitti *Mein Kampf* -teoksessaan. (Uutinen osoitteessa <http://kurg.rtcmm.ru/week.shtml?m=08&y=2002&cat=17&wid=109>).
- 12 Tässä käsitettä kansallisuuskysymys käytetään yhdenmukaisesti venäläisen tieteen tradition kanssa, jossa käytetään käsitettä kansallinen etnisen sijasta. Käsitettä ”etninen kysymys” käytetään edelleen hyvin harvoin, vaikka käsitteitä ”interetniset suhteet” ja ”etninen ryhmä” käytetäänkin yhä useammin.
- 13 Krasnojarskissa juutalaisvastaisuuden näkyvä edustaja on paikallisen sanomalehden *Krasnojarskaja Gazetan* päätoimittaja, joka on myös paikallisen parlamentin jäsen. Hän julisti ennen 2007 vaalikampanjaa, että tunnus ”Venäjä venäläisille” on pelkurimainen. (Negoda 2007.)
- 14 Vastaajina vain yliopisto-opiskelijat.
- 15 ”Mustalainen”, ”Mustalaisleiri muuttaa taivaaseen”, ”Mustalaisleri”, ”Karamazovin veljekset”.
- 16 Yudina (2006) havaitsi samantyyppisen eron tutkiessaan moskovalaisten asenteita vietnamilaisia ja kiinalaisia maahanmuuttajia kohtaan. Tutkimuksen mukaan kiinalaisia suvaittiin lähes kaksi kertaa paremmin kuin vietnamilaisia.
- 17 Esimerkiksi Moskovan vuoden 2002 terrori-iskujen jälkeen paikallisen tšetšeeni-diasporan johtajien pitämään lehdistötilaisuuteen osallistui olympiavoittaja B. Saitjev. Lehdistökonferenssin pääsanoma oli terrorisminvastaisuus.
- 18 Vastaus ”luulevat olevansa kotonaan” voitaisiin liittää myös alueellisen uhkan ryhmään, joka voidaan määritellä ”etnisten ryhmien sellaiseksi käyttäytymiseksi maahanmuuttomassa, mitä ei voi hyväksyä. Käyttäytyminen voi rajoittaa enemmistön kotialuetta.”
- 19 Krasnojarskin kaltaisessa yhteisössä voidaan etnisten ryhmien välisiä lisääntyviä kontakteja ja tiettyjä etnisiä ryhmiä pitää ”mustina laatikkoina” (Rydgren 2004). Kyselyn yhteydessä vastaajat kysyivät, missä karjalaiset asuvat voidakseen määritellä asenteensa heihin. Tiedon puute voi yksinkertaisesti johtaa hyvin ristiriitaisiin asenteisiin.

Lähteet

- Bauman, Z. (1990), *Modernity and Ambivalence. – Nationalism, Globalization and Modernity*. Ed. M. Featherstone. London: Sage, 53–47.
- Belikov S. (1999), Polititšeskii ekstremizm v molodjožnoi srede. – *Molodjož i politika*. Moskva: Materialy "kruglogo stola" v MGU. 11.10.2007. http://www.antirasizm.ru/publ_051.doc
- Borusjak, L. (2004), Patriotizm kak ksenofobija (rezultaty oprosa molodyh moskvitšei). – *Vestnik obštšestvennogo mnenija* 6 (74), 58–70.
- Brubaker, R. & Laitin, D. (1998), Ethnic and Nationalist Violence. – *Annual Review of Sociology* 24, 423–452.
- Djatlov, B. (2006), Rol vnešnih migratsii v etnopolititšeskom razvitii i ekonomitšeskom razvitii sovremennoi Sibiri. 25.10.2006. <http://www.kennan.yar.ru/materials/profi4/irk1/dyatlov.htm>.
- Douglas, M. & Wildavsky, A. (1982), *Risk and Culture: An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California.
- Dubra, K.N. (2002), Osnovnyje formy vedenija elektoralnoi kampanii v sovremennyh uslovijah (po materialam vyborov v Krasnojarskom kraje v 2001 godu). – *Doklad na konferentsii Sibir v XXI veke: alternativnyje i prognozy razvitija*. Krasnojarsk: KGU.
- Dustmann, C. & Preston, I. (2004), *Racial and economic factors in attitudes to immigration*. Centre for Research and Analysis of Migration Discussion Paper 01/04. London: University College London.
- Etnitšeski sostav (2004), *Etnitšeski sostav Krasnojarskogo kraja, ekspress–informatsija* 23: 8. Krasnojarsk: Federalnaja Služba Statistiki.
- Fond (2007), *Fond obštšestvennogo mnenija, Roznitšnye rynki: tovary, prodavtsy, pokupateli*.
- Gavrilova, I. (1996), Polititšeskaja sotsializatsija molodyh. – *Svobodnaja Mysl* 7.
- Gelbras, V. (2001), *Kitaiskaja realnost Rossii*. Moskva: Muravei.
- Glassner, B. (1999), *The Culture of Fear: Why Americans Are Afraid of the Wrong Things*. New York: Basic Books.
- Gudkov, L. (2005), Smeštšjonnaja agressija: otnošenje rossijan k migrantam. – *Vestnik obštšestvennogo mnenija* 6 (80), 60–77.
- Gudkov, L. & Levinson, A (1992), Otnošenje k vėjream. – *Sotsis* 12, 108–111.
- Hairulin, M. (2006), Gibnut v Rossii jazyki. – *Gazeta* 340. 11.10.2007. <http://www.gzt.ru/so-ciety/2006/03/09/214131.html>.
- Hrabryi, O. (2002), Grjaznaja kampanija s tšistym rezultatom. – *Ekspert* 34. 11.10.2007. <http://www.expert.ru/printissues/expert/2002/34/34ex-kras1/>
- Ivkova, J. (2004), Etnitšeskaja tolerantnost staršeklassnikov. – *Sorokinskie ištjenja 2004: Rossijskoje obštšestvo i vyzovy globalizatsii: Materialy konferentsii*. Moskva: Izd–vo MGU.
- Johnson, B. (2004), *The Context of Contact: White Attitudes toward Interracial Marriage*. Brigham Young University.
- Kohanovskii, A. (1909), *Pereselentšeskoje delo v Kitae i naša dalnevostotšnaja okraina*. Vladivostok: Vostotšnyi institut.
- Koževnikova, G. (2004), *Radikalnyi natsionalizm v Rossii: projavlenija i protivodejstvie*. Obzor sobytii 2004. Moskva: Informatsionno–analititšeskii tsentr SOVA.
- Kulešov, V. (2004), Problemy migratsii i demografii v Sibiri. – *Bezopasnost Evrazii* 11, 76–86.
- Larin, V. (2004), Kitaiskii faktor v obštšestvennom soznanii rossijskogo prigranitšja: srez 2003 goda. – *Problemy dalnego Vostoka* 4, 66–84.
- Lebedeva, N. (1993), *Sotsialnaja psihologija etnitšeskih migratsii*. Moskva.
- Levitov, L. (1906), *Triumfalnoje šestvie kitaitsev v Rossiju*. Moskva.
- Meždunarodnoje desjatiletije (2004), *Meždunarodnoje desjatiletije korennyh narodov mira*. Zasedanie Koordinatsionnogo komiteta. Krasnojarsk.
- Muravjov, A. (2004), Ksenofobija: ot instinkta k idee. – *Otštšestvennye zapiski* 4. 11.10.2007. <http://www.strana-oz.ru/?numid=19&article=920>
- Nazarov, M. (2006), Potšemu ubivajut naših detei? – *Novaja gazeta* 39 (111), 11–12.
- Natsionalnyje otnošenija (2001), Natsionalnyje otnošenija i migratsionnaja situatsija v Krasnojarskom krae. – *Informatsionnyi bjulleten* 1. Krasnojarsk.
- Negoda, J. (2007), Šapku po krugu. Paštšenko sprosil, tšto on delajet v Rossii. – *Otševidets*. 26.02.
- Portjakov, V. (2004), Novye kitaiskie migranty v Rossii: promežutotšnye itogi. – *Problemy dalnego Vostoka* 3, 39–49.
- Prestuplenija na potšve nenavisti v Rossii: kratki analiz, statistika, rekomendatsii 2006. 15.02.2007, <http://xeno.sova-center.ru/6BA2468/6BB4254/8187B08>.
- Rafikov, R. (2003), *Voprosy mežetnitšeskih, religioznych i migratsionnyh otnošenii v Krasnojarskom krae* 3. Krasnojarsk.

- Rafikov, R. (2004), *Voprosy mežetnitsjeskih, religioznych i migratsionnyh otnošenii v Krasnojarskom krae* 4. Krasnojarsk.
- Rybakin, N. (1908), *Rasskazy o Zapadnoi Sibiri i o gubernijah Tobolskoi i Tomskoi i kak tam ljudi život*. Moskva.
- Rydgren, J. (2004), The logic of xenophobia. – *Rationality and Society* 16: 2, 123–148.
- Safin, R. (2007), *Mežetnitsjeskie otnošenija v Respublike Tatarstan: osobennosti vlijanija "obraza tšužogo" na etnitsjeskuju identitšnost studentšeskoj molodjoži osnovnyh etnitsjeskih grupp*. Kazan: Kazanski Tehnologitšeski Universitet.
- Salagajev, A. & Safin, R. & Turijanski, I. (2005), Mežetnitsjeskaja situatsija v Respublike Tatarstan: soglasije, diskriminatsija i natsionalizm (na materialah issledovanija studentšeskoj molodjoži). – *Deviantnoje povedenie v sovremennoi Rossii: v fokuse sotsiologii*. Red. M. Pozdnjakova & A. Salagajev. Moskva: Institut Sotsiologii RAN, 257–275.
- Salagajev, A. & Safin, R. & Turijanski, I. (2006), Mežetnitsjeskaja tolerantnost v Respublike Tatarstan: molodjožnyi aspekt. – *Materialy Rossijskoj naučnoj konferentsii "Sovremennoje rossijskoje obščestvo: sostojanie i perspektivy"*. Kazan, 329–332.
- Schutz, A. (1962), *Stranger – Identity and anxiety. Survival of the person in mass society*. Ed. M. Stein, A.J. Vidich, D.M. White. Glencoe: The free press of Glencoe.
- Sokolovski, S. (2002), Kontseptualizatsija etnitsjeskogo v rossijskom konstitutsionnom prave. – *Rasizm v jazyke sotsialnyh nauk*. Red. V. Voronkov, O. Karpenko, A. Osipov. Sankt–Peterburg: Aleteija, 94–118.
- Startsev, A. (1992), Homo Sibiricus. *Zemlja Sibir* 5–6. Novosibirsk, 60–66.
- Tatarko, A. (2001), *Vzaimosvjaz etnitsjeskoj identitšnosti i tolerantnosti (na primere etnitsjeskih grupp jugo–vostoka Baškirii)*. 09.04.2007. www.ethnonet.ru/ru/print/pub/0204–01.html.
- Tudor, A. (2003), A (macro) sociology of fear? – *The sociological review* 51: 2, 238–256.
- Turovski, R. (2003), Osnovnyje voprosy teorii i praktiki federalnyh okrugov: politiko–geografitšeski podhod. – *Federalizm*, 1, 217–250.
- Wagner, W. & Duveen, G. & Farr, R. & Jovchelovich, S. & Lorenzi–Cioldi, F. & Markova, I. & Rose, D. (1999), Theory and Method of social Representations. – *Asian Journal of Social Psychology* 2, 95–125.
- Yudina, T. (2005), Labor migration into Russia: The response of State and Society. – *Current sociology* 53: 4, 583–606.
- Zujev, D. (2003), *Bazovyje sotsialnopolititšeskije simvoly v soznanii sovremennogo rossijskogo studentšestva*. Dissertatsija na soiskanie stepeni kand. sots. nauk. Krasnojarsk.